

iskolája, melynek feladata ép a legkülönbözőbb hivatású emberek között és épenséggel nemcsak a tudósok között egyenlő műveltség-niveaut teremteni, nekik közös műveltség-alapot szerezni. A szellemi egyenlőség elvi követelményéből, mely szellemi egyenlőséget ép a gymnasium van hivatva a nemzet művelt tagjai között létesíteni, nem szabad engednünk, nem szabad rajta bizonyos műveltség-aristokratia kedvéért csorbát ütnünk. A nemzet modern eszméjének egységesítő hatalma ellen vétenénk, ha tennők.

(Folytatása köv.)

WALDAPFEL JÁNOS.

AZ ÁLLAMI FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK FELÜGYELETE.

(Befejező közlemény.)

Általánosságban véve mindama körülmény, melyet cikkünk első részében felhoztunk, eléggé jellemző a tanfelügyelők alkalmatlanságára a középfokú állami felsőbb leányiskolák közvetlen felügyeletében, vezetésében. De emellett említhetünk részleteket is bőven az állami felsőbb leányiskoláknak a tanfelügyelők vezetése, felügyelete alatt bevégzett pályafutásából.

Trefort vallás- és közoktatásügyi miniszter, az állami felsőbb leányiskolák alapítója, az állami felsőbb leányiskolákkal tulajdonképen a leány-középiszkolák alapját akarta megvetni, ebből az intézményből akart idővel teljes gymnasiumot, középiszkolát alapítani a leányok számára. Ehhez szabta a szervezetet is, azért alkalmazta a középiszkolai képesítésű tanárokat nagyobb számmal. Nem figyelte meg azonban saját alkotásának fejlődését; nem igen törődött a meg-alapítás után többé azzal, mert nyugtalan lelke lázas sietséggel új és új alkotásokra ösztönözte. 1888-ban, a mikor gr. Csáky lépett örökébe, az állami felsőbb leányiskola még nem volt az, a mivé Trefort tenni akarta, gr. Csáky öt évi minisztersége alatt nem is foglalkozott külön az állami felsőbb leányiskolák ügyével, így történt, hogy a Trefort által adott szervezetnek a felügyeletre vonatkozó sarkalatos hibája folytán az állami felsőbb leányiskolák fejlődésében haladás észlelhető nem volt, bár minden más ágában a közoktatásnak normalis, sőt fokozott fejlődés mutatkozott. Az 1883. évi 26,376. számú miniszteri rendelet még az alapító gondoskodásáról tanuskodik; az 1887. évi 28,999 sz. alatt nyert új szervezet már a hanyatlás tünete. Tüzetesen kimutatta ezt különösen a tantervre nézve Czizler Ignác tanár az 1895. évben az országos közép-

iskolai tanáregyesületnek Kassán tartott közgyűlésén. De a hanyatlás tünete volt az is, hogy az állami felsőbb leányiskolát mintegy a polgári leányiskola pótlására használták fel, szépitve ezt a lefokozást azzal a megokolással: «hogy a hazai magasabb nőnevelés szolgálatában álló különféle iskolák egymással szerves kapcsolatba hozassanak és egymáshoz való viszonyuk világos kifejezést nyerjen». Itt arra gondolunk, hogy ez a szerves kapcsolat a lefokozás által nem az iskola érdekében történt, hanem a tanfelügyelők érdekében, a kik már akkor nem tudták az állami felsőbb leányiskolai középfokú oktatást irányítani és a helyett, hogy azon lettek volna, hogy ez iskolanem színvonala az alapító intenció értelmében emelkedjék, annak leszállításán munkálkodtak. Elérték azt, hogy az állami felsőbb leányiskola négy alsó osztálya polgári leányiskolává lett francia nyelvvvel. A két iskola között habár az alapítás korában nagy volt a különbség, a tanfelügyelők alatt idővel tehát csak a francia nyelvre nézve maradt meg a megkülönböztetés. Legujabban az 1895. évi 50,277. számú rendelettel az V. és VI. osztályra ez is megszűnt. Ebben a rendeletben a polgári leányiskola IV. osztályát végzett növendékek jogot nyernek a francia nyelvből való felmentésre. A polgári iskola IV. osztályát végzett növendékek a francia nyelvből való fölmentés mellett tanulmányaikat az állami felsőbb leányiskola V. és VI. osztályában folytathatják. Nyilvánvaló, hogy ez az intézkedés nem szolgálhat az állami felsőbb leányiskolák színvonalának emelésére; hogy javaraván-e a polgári iskolai IV. osztályt végzett növendékek: azt nem kutatjuk. A tantervi követelmények sülyesztésének következményeként igaz, hogy az állami felsőbb leányiskola a francziából való fölmentés után nem követelhet fölvételi vizsgálatot a polgári iskolából jövő IV. osztályú növendéktől, de nem mentheti fel a nélkül, hogy célját szemelől tévesztené, az ilyen növendéket az alól, hogy nála is a tanítás menetének magasabb foka, magasabb szempontjai, a tanulmány magasabb szárnyalása, tudományosabb kezelése, a mit a polgári iskola már célja miatt sem követhet, ne érvényesüljenek. A hol érvényesülnek, ott érvényesülnek az ilyen növendékek bajára; a hol nem, ott az állami felsőbb leányiskola jó nevének, hivatásának, fontosságának vesztere.

A felsőbb leányiskolák hivatását átérző tanfelügyelőknek lett volna első sorban kötelességük az ilyen intézkedések létrejöttét megakadályozni, utját állani azon törekvéseknek, hogy az állami felsőbb leányiskola színvonala ilyen módon a polgári leányiskolák színvonalára redukáltassék. Ámde a tanfelügyelők ezt nem tették, sőt a mint azt előbb említettük, inkább az ellenkező irányban buzgólkodtak, ezzel tehát csak azt bizonyították be, hogy vagy nem tudtak, vagy nem akartak a két iskola között megkülönböztetést tenni; nem érezték át a lánglelkű Trefort ideálját.

Nem történt ez a főigazgatók alatt álló középiskolákkal; itt nem a középiskola, hanem a polgári iskola volt kénytelen alkalmazkodni és emelkedni az átlépő tanulók miatt a latin nyelv tanulása és a tantervi különbözetből való vizsgálat elfogadásával a középiskola magasabb színvonalához. A tanterv, czél redukálásával a distinguálni nem tudó, vagy nem akaró felügyelet csak ártott az állami felsőbb leányiskoláknak. Megakadályozta a felsőbb leányiskola működésében, tanítási és nevelési eljárásában a tudományos értékű megállapodások létrejöttét, még csak a hagyomány keletkezésének sem kedvezett. Megmagyarázható ez a tanfelügyelői elemek heterogenitásából. Csak ott keletkezhetnek tudományos értékű megállapodások, a hol a felügyelet, a vezetés homogén elemek kezében van, a kik egyaránt érzik át, méltányolják, előmozdítják bármely tantestület olyan irányú működését, a mely tudományos értékű megállapodásokra vezethet; a hol heterogén elemek intézik egy intézmény sorsát, ott egyöntetű tudományos értékű megállapodások sem jöhetnek létre, de a nézetek, felfogások különbözősége miatt még csak hagyomány sem fejlődik. Ezt legjobban érzik különösen az újabb időben a középiskoláktól az állami felsőbb leányiskolához átlépett tanerők. Ezeknek alkalmuk volt a középiskoláknál a főigazgatói felügyelet és vezetés mellett a tanítási és nevelési eljárásban a testületek tudományos értékű megállapodásai alapján, vagy legalább a gyakorlatból keletkezett hagyomány alapján működni, a minek az állami felsőbb leányiskoláknál nyomát sem találják. Rájönnek azonban arra rövidesen, hogy ez nem középiskolai képesítésű elődeik és kartársaik mulasztásából ered, hanem a felügyeletből és vezetésből. Ekkor értik csak meg azt, hogy miért igyekeztek a középiskolai képesítésű tanárok az állami felsőbb leányiskolától vissza a középiskolához, habár itt a szolgálat könnyebb: nemcsak a tanterv és czél redukálásából származó elégtelenség; nemcsak az anyagi érdekek, a középiskoláknál jobban biztosított előmenetel miatt, hanem a vezetésből, a felügyeletből eredő elparlagiasodás félelme miatt. Ha — a mint nem egy helyt megtörténik — a közvetlen felügyeletre hivatott tényező nem tudja méltányolni a tanár tudományos törekvéseit, ha nem a szakban való önképzés, módszertanulmány és tanítás-nevelési gyakorlottságban és eredményben keresi a tanár munkájának érdemét, hanem a rátanításban, meg bizonyos külső tiszteletben, akkor természetes, hogy a középiskolai tanárnak az állami felsőbb leányiskolai szolgálat nem fogja ambícióját kielégíteni és igyekezik azt megfelelőbb hatáskörrel fölcserélni, habár a legtisztább lelkesedés vezette is a nőnevelés terére. Nem vezetheti tudományos törekvés, ambíció az állami felsőbb leányiskolai tanárokat, tanerőket, testületeket oly esetekben, a mikor tudják, hogy a közvetlen vezető felügyelő közegeknek magának ilyen tudományos törekvései, ambíciói képzettségénél, képesítésénél fogva

nem lehetnek. Nem érinti ez észrevételünk a tanfelügyelői kar kitünőségeit, sőt általában a tanfelügyelői kart sem; e félszeg helyzet az ő akaratukon kívül alakult; de constatatálni kell, hogy a helyzet valóban ferde és tarthatatlan. Mennyi az alkalom erre! Így a tankönyvek behozatala, a tárgyfelosztásba való beleszólás, határozatok jóváhagyása, értekezletek, vizsgálatok, minősítés, stb. Bizonyynyal nem egy tanfelügyelő feszélyezve érzi magát, mikor a minisztériumtól reáruházott jognál fogva a behozandó tankönyvek ügyében döntenie kell és szakemberek megokolását tárgyi és methodikai tekintetben ellenőriznie vagy felülbírálnia. A tárgyfelosztásnál nemcsak az általános elvi szempontok ismerete, de még a helyi viszonyok, tanerők eljárásának helyes felfogása is gyakran hiányzik a tanfelügyelőknél, minek következménye azután a tanítási eredmény alacsonyabb foka, a mit azonban szintén nem vesz észre. Egyik tanfelügyelő csodálkozásának adott kifejezést a fölött, hogy a középiskolai tanár tanítási eljárásában azt az elvet követi, hogy a feladott kérdése minden növendékhez szól és egy kérdésre több növendék is felelhet, holott szerinte csak az lehet helyes, ha a tanár egy növendéket szólít fel, csak egyhez intézi a kérdést és a míg ez felel, addig a többinek várni kell, míg rá kerül a sor. Az ilyen tanfelügyelő előtt a felsőbb leányiskolai tanításban is a colloquálási systema képe lebeg: tudhatjuk, hogy az ilyen nincs tisztában a methodikával általában, annál kevésbé a középfokú oktatással, nem is említve, hogy a mi középfokú oktatásunk bibliájának, az Utasításoknak szellemébe hatolt volna. Az ilyen szokású tanfelügyelőn esik meg, hogy midőn a tanár munkáját törekszik megbírálni, azon akad fel, hogy a középiskolai tanár tárgyát tudományosan kezeli, tudományos szempontból tárgyalja, nem pedig a régi chablon szerint.

Kellemetlen az ilyen tanfelügyelő a képzett középiskolai tanárra, de nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy az ilyen tanfelügyelőre a középiskolai tanár még kellemetlenebb; egyáltalán a helyzet csak ott kedvező, a hol a tanfelügyelő megfelelő tudományos és pädagogiai készültséggel rendelkezik. A hol nem ez az eset, pl. a más életkörükből e pályára lépetteknél, ott mindenkép kész a baj. Ha a tanfelügyelő önként bevallja, hogy a középfokú oktatáshoz nem ért és azért nem is igen avatkozik a középiskolai képesítésű tanár dolgába: ez esetben nincs teljesítve a felügyelet kötelessége. Ha pedig erővel teljesíteni akarja a felügyeletet, megteremnek az ízetlenkedések és surlódások; ezt már az emberi természet hozza magával. A tanár esetleg nem akarja elismerni a tanfelügyelő felsőbbségét, ez viszont erővel imponálni akar s érezteti, hogy kezében van a minősítvény. Szóval hibázhatnak egyes esetekben mindkét részről, de e sok hibázás kútforrása egy: hogy az intézmény ad rá alkalmat.

Épen oly ferde helyzet áll elő a felsőbb leányiskolák alakuló és évfáradó értekezletein is, melyeken a tanfelügyelők szivesen elnökölnek ugyan, de szellemileg ritkán befolyásolják a tárgyalást, hacsak egy-két középiskolai képesítésű tanár van is a testületben, épen úgy, mint a hogy a módszeres értekezletek ügyét sem igen bolygatják. A módszeres értekezletek megállapodásai tényleg a minisztériumhoz mennek, a nélkül, hogy a tanfelügyelők elbírálása alá kerüljenek. Minő elbírálás alá esnek és minő súlylyal bírnak a tanfelügyelői jelentések az állami felsőbb leányiskolák állapotáról a minisztériumban, azt nem kutatjuk; csak aggódva gondolunk arra, hogy sok tanfelügyelő miként végzi azt a munkát, a mit a középiskolai főigazgatóknak kiadott utasítás (V. közokt. miniszt. 1884. évi 18,025. sz.) előírt és a mihez hasonlót a tanfelügyelőknek is végezniök kellene, hogy az állami felsőbb leányiskolák érdekeit hivatottsággal képviseljék (7. §., 17. §., 18. §. stb.).

Talán nem csalódunk, ha azt hisszük, hogy a most előadott fel-fogás az állami felsőbb leányiskoláknak a tanfelügyelőségek alá helyezéséről már az állami felsőbb leányiskola alapítása idejében felmerült. Erre enged következtetni az az intézkedés, hogy az állami felsőbb leányiskolánál az állandó miniszteri biztosi intézményt a tanfelügyelet mellett már az akkori szervezet elrendeli, nyilván azzal a célzattal, hogy a hol a tanfelügyelői szakismeret nem elégséges, ott a miniszteri biztosi segítség mindenkor kéznél legyen.

Az állami felsőbb leányiskolák fejlődése azonban az állandó miniszteri biztosi intézmény mellett sem tüntet fel kedvezőbb tapasztalatokat. Tény az, hogy a tanfelügyelőség be nem vált: ennek correctivuma lett volna az állandó felsőbb leányiskolai miniszteri biztosság, de ez sem lendített az állami felsőbb leányiskolák ügyén, de még csak nem is ellensúlyozta a tanfelügyelet káros befolyását, tehát a kettő együtt véve bizonyult alkalmatlannak az állami felsőbb leányiskolák felügyeletére, vezetésére. Megvolt a miniszteri biztosi intézmény és e mellett, vagy ennek segítségével történt meg a tanfelügyelőségek vezetése és felügyelete alatt az állami felsőbb leányiskolák fejlődésében a sülyedés. Be nem vált tehát a miniszteri biztosi intézmény sem. Hogy miért, azt nem az 1887. évi 28,999. szám alatt adott szervezeti szabályzatnak a miniszteri biztosi intézményre vonatkozó intézkedéseiből, hanem a miniszteri biztosoknak és a tanfelügyelőknek a gyakorlatban kifejezett viszonyából magyarázhatjuk ki.

A középiskolákra nézve a miniszteri biztosi intézmény lényegét, célját és gyakorlatát dr. Klamarik Jánosnak, a középiskolai ügyosztály volt vezetőjének azon szabatos értelmezéséből ismerjük, a melyet az 1896. évi költségvetés tárgyalása idejében a középiskolai miniszteri biztosi intézménynek az ellenzéki oldalon nyilvánult helytelen

felfogása alkalmából adott. A középiskolai miniszteri biztos feladata, hogy informálja a minisztert, a törvényhozást, tehát azt a két tényezőt, a mely a középiskolák vezetésében nem vesz közvetlen részt, de nem az, hogy utasítsa, befolyásolja a közvetlen vezetésre, felügyeletre hivatott tényezőt. A főigazgatónak a miniszteri biztos jelentést csak tudomásul kell vennie és csak ha abban követésre méltót talál, akkor kell ahhoz alkalmazkodnia, a nélkül azonban, hogy a miniszteri biztosra hivatkozhatnék intézkedéseiben, mert ezekért minden esetben csak ő maga tartozik személyes felelősséggel. Nem áll tehát a középiskolai miniszteri biztos a főigazgató fölött. Az állami felsőbb leányiskoláknál a tanfelügyelő és miniszteri biztos közt a viszonyt tüzetesen sem a felsőbbhatósági intézkedés, sem a gyakorlat nem szabályozta. Vitás kérdés itt első sorban, hogy van-e intézkedési és utasítási joga a miniszteri biztosnak a tanfelügyelő mellett és ha van, mennyiben? A gyakorlat ugyan azt mutatja, hogy van, habár a tanfelügyelők váltig azt vitatják, hogy nincs és hogy a miniszteri biztos semmi tekintetben sem áll fölötte a tanfelügyelőnek. Azt minduntalan látjuk, hogy a tanfelügyelőknek léptenyomon szükségük van az állami felsőbb leányiskolai miniszteri biztos támogatására, belenyugszunk abba is, hogy ekkép a közvetlen felügyeletre hivatott közeg még maga mellé vagy fölé ugyanolyan jogokkal és hatáskörrel felruházott közeget kap, a kit az értekezleteken társelnöké-nek nevezhet, nem tudjuk azonban elképzelni, hogy konkrét esetben melyiknek a szava, szavazata a döntő? Csak az egységes közvetlen felügyeletet tartjuk jónak; csak akkor nyugodhatunk meg, ha annak intézkedéseit, útmutatásait kell követnünk, a ki közvetlenül ügyel fel, ha már most ketten, esetleg többen vannak, a kik intézkednek, utasítanak és közvetlenül ügyelnek fel és az utasítás, intézkedés nem egybevágó, mint a hogy, sajnos, nem egyszer megesik, akkor kire hallgassunk? Az állami felsőbb leányiskolai miniszteri biztos jön, inspicia-
 utasít, jelentést tesz. Ugyanezt teheti a tanfelügyelő is. Előfordulhat az az eset, hogy a tanfelügyelő és miniszteri biztos ugyanazt látja, ugyanazon utasításokat adja, ugyanazt jelenti. Ez esetben nyilvánvaló, hogy a kettő egyforma képesítésű, képzettségű, mert ez esetben egyformán látnak, egyformán látják azt, a mit látni kell: ámde ha nem egyforma képesítésűek és képzettségűek, akkor természetesen nem látnak egyformán, azért mást és mást jelentenek. Az a felfogás, hogy a személyi ügyekről az informálás a tanfelügyelő hatáskörébe tartozik, az iskola szellemi állapotáról, haladásáról pedig a miniszteri biztos hatáskörébe, a tanerőkre nem megnyugtató, mert a tanfelügyelő számos esetben képzettségénél fogva nem mérlogelheti tárgyilagosan az állami felsőbb leányiskolai tanerők működését, ítéletében tehát a subjectiv oldal lép-előtérbe: de adott esetben, ha képzettsége van, az iskolát alaposabban,

behatóbban figyelhetné meg, mint a miniszteri biztos, mert az iskola-
rendesen a tanfelügyelőségi székhelyen levén, ide mindig eljöhethet, míg a
miniszteri biztos csak rövid ideig és évenkénti egyszeri inspectiója alap-
ján ezzel kevésbé jöhet tisztába, mint a tanerők személyes tulajdon-
ságaival és érdemeivel. A dolog tehát, a mint látjuk, fordítva van: az, a-
kinek alkalma volna az iskola haladásáról bármikor behatóan meggyő-
ződni, a személyi ügyekben bir nagyobb hatáskörrel, az pedig, a ki a
személyi ügyeket bírálhatná el, mert az iskola haladásáról, beléletéről
nincs alkalma bármikor meggyőződni, betekintést nyerni, az kapja épen
ezt hatáskörébe.

Az állami felsőbb leányiskola érdeke, fennállása, további fejlődése,
ha nem akarjuk ezen intézmény alapjainak megingatását, megköveteli,
hogy ez a viszony a tanfelügyelő és a miniszteri biztos között szabályoz-
tassék, ha már a kettőt együtt alkalmazzák az állami felsőbb leányisko-
lák szervezetében. Kísérje figyelemmel az állami felsőbb leányiskola-
tudományos haladását, tanerőinek tudományos törekvéseit, működését a
középfokú tanítási és a középfokú oktatás terén működő miniszteri
biztos, ennek hatáskörébe tartozzanak a szellemi ügyek, a közvetlen fel-
ügyelet, vezetés, a tanfelügyelő pedig végezze az administratív ügyeket,
közvetítse a felsőbb helyről kiadott rendeleteket, a statisztikát, az áta-
lányok kezelését és ne avatkozzék a szellemi ügyekbe. Igaz, hogy az ilyen
megoldás nem gyökeres és nem sokat segíthet az állami felsőbb leány-
iskolák megakadt ügyén, mert az administratív teendők és a felügyelet
egymástól el nem választható teljesen a nélkül, hogy mindkét oldalon
munkatöbbletet ne okozzon, azért a baj orvoslására a gyökeres megoldás
volna helyén akként, hogy az állami felsőbb leányiskolák egészen ki-
vonatnának a tanfelügyelő hatásköréből, a hová úgy sem valók még
administratív tekintetben sem, és vagy teljesen különálló és önállóan
szervezett felügyelet alá helyeztetnének, a hol a felügyelettel közép-
iskolai tanári képzésű és a középfokú oktatás terén működő vagy mű-
ködött közeg bizatnék meg, vagy pedig — a mit sok nyomós ok miatt, mint
azt alább előadjuk, a leghelyesebbnek tartunk — az állami felsőbb leány-
iskolák mint középfokú tanintézetek a középfokú tanintézetek mostani
felügyelői: a tankerületi főigazgatók felügyeletére és vezetésére bizat-
nának, a hol a több középfokú intézet átnézete, fejlődésének összehason-
lító megfigyelése révén, a mi a főigazgatók eredményes működésének
egyik főfeltétele, részesülnének megfelelő felügyelet- és vezetésben.

A középfokú oktatás terén a főigazgatói intézmény, úgy a mint
azt az 1883. évi XXX. t.-cz. megalkotta, mai nap már a köztapasztalat
szerint egyik legjelesebb intézményünk. Azzá tette egyebek közt a tör-
vényben kifejezett azon rendelkezés, hogy a tankerületi főigazgatók csak
a tanári pályára képesített és a tanári pályán működött férfiak lehetnek.

Így jutott a főigazgatói intézmény azon megállapodottsághoz, a melynek a középfokú oktatás terén elért nagy sikereit köszönheti: ugyanezt érhetne volna el az állami felsőbb leányiskola is, ha kellő gondoskodással annak idején felügyelet, vezetés tekintetében a főigazgatóságokhoz került volna. Az állami felsőbb leányiskola, mint középfokú tanintézet csak a tankerületi főigazgatók felügyelete, vezetése alatt izmosodnék, erősödnék, a mint annak célja, rendeltetése érdekében történni kellene annyira, mint kétnemű középiskolánk: a gymnasium és reáliskola az utóbbi másfél évtized alatt megizmosodott, erősödött. Egyedül a tankerületi főigazgatóságok felügyelete, vezetése menthetné meg az állami felsőbb leányiskolákat a további súlyedéstől, ez adná vissza őket eredeti rendeltetésüknek, ez biztosítaná a mai viszonyok és a mai követelmények közt célirányos fejlődésüket, mert útját állaná a színvonal süllyesztésére irányzott törekvéseknek, mint tette azt a középiskoláknál és a mit a tanfelügyelőség és a miniszteri biztosi intézmény eddig az állami felsőbb leányiskoláknál nem tett meg. A főigazgatói felügyelettel és vezetéssel bekövetkeznék az állami felsőbb leányiskoláknál, hogy az oktatás színvonala a középiskolai utasítások szellemének, intencióinak megfelelőleg emelkednék. A tanfelügyelők legtöbbször ezen utasítások szellemét át sem tudja érezni; az állandó miniszteri biztosi intézménynek sem köszönhet semmit a mai állami felsőbb leányiskola, mint középfokú tanintézet abban a tekintetben, hogy az Utasításokban lerakott elvekből valamit oda bevitt volna: ha megessett, hogy középiskolai igazgató fordult meg mint miniszteri biztos valamely állami felsőbb leányiskolánál és igyekezett átplántálni egyetmást, akkor a tanfelügyelő és az állandó miniszteri biztos nem levén jártas a középiskolák tanítási eljárásában, nem hatolva be a középfokú oktatás szellemébe, a gyöngéplántát pusztulni hagyják. Bekövetkeznék a főigazgatói felügyelet és vezetés alatt az, a minék az állami felsőbb leányiskola oly nagy hiányát érzi és a miért méltán irigyelheti a középiskolát: a tanítási és nevelési eljárásban a tudományos megállapodás, a módszeres értekezletek fázisainak értékesítése, a mit a tanfelügyelő és miniszteri biztos alatt az állami felsőbb leányiskola meg sem kísérelt. Meg nem kísérelt annak idején, a mikor még rendelkezett az ilyen munkára kellő számú középiskolai képesítésű tanárokkal, mert ezeknek munkakedvét szegte a felügyelet és ma sem kíséri meg ugyanazon okból, meg most már azért sem, mert mai nap alig maradt az állami felsőbb leányiskoláknál középiskolai képesítésű tanár.

Ha az állami felsőbb leányiskolák a főigazgatóságok felügyelete és vezetése alá helyeztetnének, akkor a középiskolai képesítésű tanárok ismét felkeresnék és szívesen szolgálnák az állami felsőbb leányiskolát, mert munkájuk, törekvéseik igazságos megítélése, értelmes felfogása

útján fáradozásaik elismerését és előmenetelük biztosítását látnák. Törekednének az állami felsőbb leányiskolai igazgatóságra, mint a hogyan ma nem törekszenek. Örömmel engedik át mai nap az igazgatóságot női kollégaiknak, a kik béketűrőbb természetükkel gyöngeségük érzetében szívesebben viselik el a tanfelügyeletet. Az az állítás, hogy az állami felsőbb leányiskolák személyzetében a középiskolai képesítésű tanárok megfogyatkozását a középiskolai tanárszükséglet idézte elő, nem alapos, mert tudtunkkal a legtöbb középiskolai képesítésű állami felsőbb leányiskolai tanár és igazgató a saját kérelmére helyeztetett át a középiskolákhoz. A felsőbb leányiskolai könnyebb, kellemesebb szolgáltatást a nehezebb középiskolai szolgáltatást csak azon okból cserélték fel, mert a tanfelügyelői és miniszteri biztosi intézménnyel nem tudtak megbarátkozni. Nem vonjuk kétségbe semmi tekintetben sem a női tanerők kiválóságát, készséggel elismerjük a szakképzés, tanítás és különösen a nevelés terén tanusított alkalmasságukat; azonban kétségtelen, hogy az igazgatáshoz a tudás mellett erély, következetesség szükséges, és ha az első megvan is a női igazgatóban, az utóbbi kettőt — dicséretükre mondjuk — legtöbbször az udvariasság, hajlékonyság és nemesebb érzelmek nyomják el inkább. A női nemnek becses tulajdonát képező eme gyöngeségeket nem szabad a felügyelőknak uralmuk éreztetésére kihasználni, ellenkezőleg jó tanácsban és támogatásban részesíteni. Jó akaró tanácsokra, hasznos utasításokra a női tanerők mindenkor számíthatnának a főigazgatók felügyelete alatt, sőt eme beosztás mellett bizony remélhetnők a női tanerők méltánytalan, a teljesített munkával aránytalan ellátásának javulását is.

Azt nem is hangsúlyozzuk tovább, hogy a női tanerők szempontjából, különösen a női igazgatók szempontjából a főigazgatósági felügyelet, vezetés még messzebbható lenne, mint a férfi tanerők szempontjából. A középiskola magasabb eszmekörét irányító főigazgató a női tanerőkben a lelkesedést, kitartást élesztené, az önművelés buzgalmát növelné, mert a főigazgatót csak egy cél vezérli: a középfokú oktatás emelése, míg a tanfelügyelőt az elágazó érdekek szolgálata az egyirányú munkálkodástól minduntalan elvonja. A szorosan vett administratio terén felhozható okok is az áthelyezés mellett szólnak. Majdnem minden közszolgálati ág panaszkodik a miatt, hogy adminisztratív teendőikkel túl van halmozva s talán legjobban a tanfelügyelőségek. Majdnem mindegyik jelentésében megemlékezik erről a közoktatásügyi miniszter (23. jelentés 117. és köv.; 24. jelentés 106. és köv. old.). Tekintetbe véve, hogy a főigazgatóknak nincs okuk panaszra az adminisztratív teendőikkel való túlhalmozás miatt, mint a hogy tényleg nem is panaszkodnak, ez okból is megokoltnak látjuk a tanfelügyelők felmentését az állami felsőbb leányiskolák felügyelete- és vezetésétől és ugyan-

ezzel a tankerületi főigazgatók megbízását. A főigazgató adminisztratív munkájának megoszlása épen a helyes szervezet miatt arányosabb, mint a tanfelügyelőé; csupán egy időszak van, a mikor a főigazgató túlterhelésről panaszkodhatik: az érettségi vizsgálatok ideje, de akkor sem adminisztratív teendőkkel, miért is az érettségi vizsgálatok reformálását adminisztratív szempontokból megokolhatóknak nem tartjuk. Ámde a főigazgató, ha a leányiskolák felügyeletével bíztnék meg, nemcsak ezen ok miatt, de más alaposabb okok miatt sem választaná a látogatásra az érettségi vizsgálatok idejével összeeső leányiskolai vizsgálatok idejét. Nem a vizsgálatokon szerezné tapasztalatait, a hol a külszín, a látszat és nem a valóság tűnik elő, hanem a tanítás, a rendes munka közben, a tanév folyamán. A szakértő ilyenkor beláthat a dolgok mélyébe, a nem szakértő ha különben értelmes, csak azt látja, hogy nem hatolt a dolgok mélyére és nem érti azt, a mit meg kellene értenie. Az állami felsőbb leányiskolák adminisztratív ügyeinek elintézése tapasztalatunk szerint nem okozna túlterhelést a főigazgatóságok ügymenetében, míg ugyanaz a tanfelügyelőségeknél elhiszszük, hogy eléggé érezhető. A tanfelügyelőségeknek a hivatali segédszemélyzete sem nem több, sem nem képzetebb, mint a főigazgatóságoké. Ha tekintetbe vesszük emellett, hogy a főigazgatók a több egynemű, azaz középfokú iskola ügyeinek intézése által minő gyakorlatra tesznek szert, akkor beláthatjuk, hogy a főigazgatók az állami felsőbb leányiskolák ügyeinek elintézését is könnyű szerrel végezhetnék, a mi a tanfelügyelőknek még a miniszteri biztosi segítség mellett is annyi fáradságot és sokszor bajt okoz. Az adminisztratio egy részletében különben már maga a közoktatásügyi minisztérium, habár csak külsőleg, az 1896. évi költségvetés összeállításánál kivette az állami felsőbb leányiskolákat a népoktatási intézetek sorából és oda helyezte, a hova tényleg valók, a középiskolák rovatába. Kedvező jelnek vesszük ezt és reméljük, hogy ezt a gyökeres rendszerváltozás követi. Szeretnők, ha a közoktatás állapotáról szóló miniszteri jelentésben is az állami felsőbb leányiskolákról a középiskoláknál volna szó, nemcsak a könnyebb, tanulságosabb összehasonlítás, hanem az alaposabb feldolgozás kedvéért is, a mit a középiskolai részben élvezzünk, a népoktatási részben a nagy anyaghalmozás és a kisebbszerű szempontok miatt sajnálattal nélkülözünk. Említsük végül még, hogy csak a szolgálat nyerne, ha a középiskolák és állami felsőbb leányiskolák szolgálatában álló tanerők egy statusban egyesítettének. Sérelem ezzel nem esnék a középiskolai tanárokon: az állami felsőbb leányiskolai tanároknak pedig buzdításul szolgálna arra, hogy középiskolai társaikkal a tudományos képzés terén együtt haladjanak.

Valóban mind az iskola, mind pedig az iskola szolgálatában álló tényezők érdeke megköveteli, hogy az állami felsőbb leányiskolák kivé-

tessenek a népoktatási intézetek sorából, illetőleg a tanfelügyelők felügyelete és vezetése alól és soroltassanak a középiskolákhoz, illetőleg helyeztessenek a főigazgatók felügyelete és vezetése alá. Még pedig — a mennyiben egyik vagy másik sajátlagos feladatot nem végez, pl. gyakorlóiskolául nem szolgál — kivétel nélkül. A meddig a jelenlegi rendszer van érvényben, bizonynyal visszafejlődés lenne az egyenlőségnek e tekintetben következetes alkalmazása. Mihelyt azonban a felsőbb leányiskolák felügyeletének kérdése ez intézetek rangjának megfelelő rendezést nyer, nem lesz többé rá ok, hogy egyes intézetek sajátos funkcióhíján is kiváltságot élvezzenek. Ily különállásra nem szolgálhat elég alapul sem az igazgató, sem a tanártestület kiváltsága. Kitünő igazgatója és kitünő tanárkara nem egy budapesti középiskolának van és ez intézeteket még sem jut senkinek sem az eszébe a többi középiskolák sorából kiemelni, kiváltságokkal, különállással fölruházni; ezek csak ott vannak a budapesti tankerületi főigazgatóság felügyelete alatt, mint a többi vidéki középiskolák mindegyike a saját, a budapestitől semmiben sem különböző tankerületi főigazgatósága alatt.*

SZEPESI JÁNOS.

* Egyetértünk a czikkirónak azzal az indítványával, hogy a felsőbb leányiskolák megfelelőbb felügyelet alá helyeztessenek. A felsőbb leányiskolák felügyeletének bajait egy illetékes tanférfi, Szuppán Vilmos nemrég így jellemezte: «A felsőbb leányiskolák kormányzata nagyon is complicált, ennél fogva nem czélszerű. Mindenesetre jó lesz a gépezetből egy kereket kivenni és pedig vagy a tanfelügyelőt, vagy a miniszteri biztost». («A magyar felsőbb leányiskolák múltja és jelene» 46. l.) A felsőbb leányiskolának a főigazgató hatáskörébe helyezésének eszméje már 1891-ben föl volt vetve; de a minisztérium középiskolai ügyosztályának akkori vezetője ellenozte, azt az érvt hozván fel, melyet a czikkiró épen álláspontjánál fogva bizonynyal méltányolni fog, hogy ezen intézkedés megtévesztené a főigazgatók helyes szemmértékét a középiskolákkal szemben. Nagyon megfontolandó azért, nem leghelyesebb megoldása lenne-e a kérdésnek: külön felügyelő közeg szervezete, akár főigazgató, akár tanfelügyelő címével, mely ez intézeteket a maguk sajátos feladata irányában, országsszerte egységesen lenne alkalmas fejleszteni.

A szerk.